

Ναταλία Κατσού*

Το εξ- και η μετατόπιση

Έχουν παρέλθει οι εποχές των μεγάλων λέξεων και των μεγάλων πράξεων. Και ήδη αυτή η εισαγωγική πρόταση, αφοριστική και γενικόλογη, προδίδει την προσπάθειά της. Δεν υπάρχει καθαρό μέτρο για το μεγάλο και το μικρό, παρόλο που διανύουμε τον αιώνα της ποσοτικοποίησης και της στατιστικής καταμέτρησης. Αυτό που προσδίδει (οποιοδήποτε) μέγεθος – εντύπωσης, ευθύνης, ή και ενοχής - στην 'εξέγερση' είναι το εξ-. Χρειάζεται κάτι έξω από το καθημερινό και το προβλέσιμο, χρειάζεται κάτι εκτός της συνήθους πραγματικότητας, κάτι εξαιρετικό για να εκτοξευθεί μία έγερση.

Στην υπερπραγματικότητά (*hyperréalité*) μας, κατά τον Baudrillard, κυριαρχούν τα είδωλα. Κατασκευασμένα μοντέλα εαυτών χωρίς σημείο αναφοράς, χωρίς την περίφημη 'καταγωγή'. Ανακουφισμένοι από την παγίδα της αλήθειας και της αυθεντικότητας, οι άνθρωποι γίνονται ξεχωριστοί και μοναδικοί, αφού κάθε επιλογή θεωρείται άνευ προηγουμένου και αποκτά αυταξία σε ένα θέατρο σολιψισμού και αυτοπάθειας. Οποιαδήποτε δράση συμβαίνει έτσι πάντοτε εκτός πλαισίου, καθώς το πλαίσιο μετατοπίζεται διαρκώς, σέρνεται μάλιστα, σαν ξηλωμένη γιρλάντα γύρω από το λαιμό των πολλαπλασιαζόμενων ιδανικών εαυτών. «Το πλαίσιο είμαι εγώ», θα μπορούσε να αναφωνήσει το είδωλο του καθενός, το σύνολο των ιδανικών εαυτών που εντέλει ομοιάζουν περισσότερο από όσο ξεχωρίζουν. Και ποιος ο λόγος να πράξει κάτι εξαιρετικό, εξεγερτικό κανείς, όταν όλα αρχίζουν και τελειώνουν στη ματιά του;

Αυτή η θάλασσα ξεχωριστών ειδώλων διαβρέχει και την ποίηση των τελευταίων δεκαετιών –καταρχάς χωρίς να διακρίνεται θετικό ή αρνητικό πρόσημο. Άλλωστε, η επιμονή όσων γράφουν ποίηση μέσα στην κανονικότητα των άπειρων μοναδικών, αποτελεί από μόνη της μία πράξη αντίστασης, ή ακόμη και εξέγερσης, όπως πολύ συχνά διατυπώνεται. Αρκεί όμως αυτό; Αν μη τι άλλο, αναπαράγει το μοντέλο της υπερπραγματικότητας με τα χιλιάδες είδωλα που ομφαλοσκοπούν και είναι αμφίβολο εάν υπάρχει τρόπος να ανασυρθεί από αυτό.

Ο Baudrillard ρίχνει λίγο φως όταν συναντά τον Καστοριάδη: η εξουσία δεν ορίζεται πλέον από την κατοχή και τη διατήρηση του κεφαλαίου, αλλά από τη διαχείριση του φαντασιακού. Η ιστορία, ήδη από τον Benjamin, οπισθοχωρεί ενώπιον της αφήγησης και η προοπτική αποκτά εργαλειακή αξία. Δεδομένου ότι η περισσότερη πραγματικότητα συμβαίνει μέσα στη σκέψη των ανθρώπων, δυνατός είναι όποιος μπορεί να επέμβει –φλερτάροντας ενδεχομένως και με την μπρεχτική 'παραξενοποίηση'- στη συνείδηση των συνανθρώπων του. Οι ποιητές, όπως κάθε είδους δημιουργοί τέχνης, έχουν αυτήν τη δυνατότητα.

Εφόσον το πλαίσιο μετατοπίζεται μαζί με τη σκιά του κάθε αναγνώστη, ο ποιητής ρισκάρει περισσότερο, καθώς μετακινείται εντός του δικού του πλαισίου, αλλά και της ίδιας της εικόνας του. Ο ποιητής, είδωλο κατεξοχήν και ειδωλολάτρης, εάν καταφέρει να προ(σ)βάλλει τις συνειδήσεις με τη γλώσσα του, με το σύμπαν της τέχνης του, μπορεί να κάνει την ντεριντιανή διαφωρά. Στην προσπάθειά του να εξεγερθεί, κινδυνεύει να εξοστρακιστεί – θα μπορεί όμως να θαυμάζει από εκεί την αντανάκλαση της φωτιάς του.

* Ποιήτρια, σκηνοθέτις